

# Van het bestuur

In het kader van ons 90-jarig bestaan hebben we in februari een boeiende en goed bezochte lezing van de heer Kolvoort gehad. Zoals reeds eerder aangekondigd zal er nog een jubileumactiviteit volgen. Bij deze activiteit is aansluiting gezocht bij het landelijk thema van de KNNV: de waterdieren. Op **zondag 17 september** gaan we onderzoeken welke waterdieren er in de Houtmaat leven.

Bij deze activiteit zijn natuurlijk ook niet-leden van harte welkom. We hopen met deze activiteit aandacht voor onze afdeling te krijgen. We gaan ervan uit dat ook veel leden (en hun familie) aanwezig zullen zijn. De exacte tijden komen in de volgende uitgave van Onder de Loep te staan. Naar

verwachting wordt dit tussen 12.00 uur en 16.00 uur.

Voor veel leden is nu de vakantieperiode aangebroken. Wij wensen de vakantiegangers een fijne en interessante (natuur-)vakantie toe. De thuisblijvers wensen we hier een fijne en hopelijk zonnige periode toe.

In elk geval een goede zomer toegewenst en alvast 17 september in jullie agenda noteren.

Namens het bestuur,  
Jan Zwienenberg



## Vervolg inventarisaties in gebied Weusthag – de Houtmaat

Op 10 april waren er 7 leden aanwezig om het vervolg op de inventarisaties in 2005 te bespreken (de resultaten van de planteninventarisaties uit 2005 treft men elders in deze uitgave van Onder de Loep aan).

Afgesproken werd om in 2006 de vegetatie langs de beken in dat gebied te inventariseren. Ook natte (broek-)bosjes zullen geïnventariseerd worden.

De eerste inventarisaties in mei hebben ten opzichte van 2005 een aantal interessante vondsten opgeleverd.

Er zijn twee nieuwe vindplaatsen van Dubbelloof en Slofhak gevonden. Beide zijn rode-lijstsoorten. Er werd ook een nieuwe rode-lijst soort gevonden, namelijk de Stekelbrem.

Ook werden er meerdere exemplaren van de Vierzadige wikke gevonden. De Vierzadige wikke is een soort die niet vaak gevonden wordt in Twente. In 2005 hebben we in het gebied maar een groeiplaats van de Gewone dotterbloem gevonden. In een vrij nat bosje werden nu meerdere exemplaren gevonden. Dit bosje zal nog nader onderzocht worden.

De volgende excursies zijn in de maanden juni en juli gepland: **12 juni, 28 juni, 10 juli en 25 juli**.

We starten **om 19.00 uur** vanaf de parkeerplaats bij de Houtmaat.

Voor vragen kan men bij ondergetekende terecht.  
Jan Zwienenberg

# Agenda

## **Excursies**

Het gebruikelijke verzamelpunt is (tenzij anders aangegeven) aan de Boerhaavelaan op het parkeerterrein naast huisnummer 146 (is richting Borsthuis). Ieder wordt vriendelijk verzocht zo veel mogelijk met de auto te komen zodat er genoeg plaatsen zijn voor hen die niet over een auto beschikken.

## **Lezingen**

De gebruikelijke plaats waar lezingen worden gehouden (tenzij anders aangegeven) is het speeltuingebouw "t Lansink" aan de Twijnstraat 6 te Hengelo. Indien er belangstelling is voor "meerijden met anderen" bij een lezing 's avonds: neem even contact op met een van de bestuursleden (zie colofon).

## **Excursie de Borkeld**

**Datum** : zondag 4 juni 2006  
**Coördinatie** : André Bolt  
**Thema** : geen speciaal onderwerp

Deze excursie houden we samen met de afdeling Epe/Heerde (op 18 september 2005 waren we hún gast). We treffen elkaar bij het infocentrum op dit door SBB beheerde natuurgebied dat bij de meesten van ons wel bekend zal zijn. Er is een laaggelegen terrein met open water, omvat door uitlopers van een stuwwal, waarvan de Friezenberg deel uitmaakt. Het gebied is in de prehistorie bewoond geweest, getuige de talrijke grafheuvels die in het terrein zijn terug te vinden. Een korte beschrijving van de Borkeld kunt u vinden in de Complete gids van natuur- en wandelgebieden van Natuurmonumenten. Er is geen speciaal thema maar er is veel te zien en te genieten in dit zeer gevarieerde gebied.

## **Excursie Tankenberg**

**Datum** : zondag 25 juni 2006  
**Coördinatie** : Bernard Wanders  
**Thema** : Landschap en flora

Het is alweer een tijd geleden dat we dit prachtige gebied met een bezoek vereerden. Hoog tijd om weer eens te gaan genieten van onze Twentse bergen. We proberen een van de Oldenzaalse leden te benaderen om ons te begeleiden en mooie plekjes te laten zien.

## **Avondexcursie naar Stroothuizen**

**Datum** : woensdag 12 juli 2006  
**Tijd** : 18.30 uur  
**Thema** : natuurontwikkeling  
**Coördinatie** : André Bolt

Het is lang geleden dat we in Stroothuizen zijn geweest. Dit reservaat, in beheer bij Staatsbosbeheer werd in 1991 uitgebreid door de aankoop van een naastgelegen maïsacker die in 1994 werd ingericht en omgevormd tot natuurgebied. De teeltlaag werd afgegraven en het natuurlijke reliëf zo veel mogelijk hersteld. Ook de drainage werd ongedaan gemaakt. De resultaten

lieten niet lang op zich wachten. Er verschenen bijzondere soorten als Draadgentiaan, Pilvaren, Korensla en andere ongewone soorten .

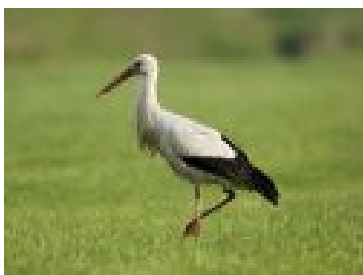


De heer Roel Corbee van SBB zal onze gids zijn.  
André Bolt

## **Excursie IJsseldal**

**Thema** : Rivierenlandschap  
**Datum** : zaterdag 5 augustus 2006  
**Vertrek** : 09.00 uur  
**Duur** : driekwart dag  
**Coördinatie** : Wytze Boersma

De IJssel, met zijn uiterwaarden en rivierduinen is meestal een goed ingrediënt voor een interessante excursie. Deze keer gaan we naar Ravenswaarden, een uiterwaardengebied ter hoogte van Gorsseel. Via een zandwinningsgebied kunnen we bij de rivieroever komen. Ravenswaarden is met zijn graslanden en hagen van meidoorns en wegedoorns een voorbeeld van een oud rivierenlandschap. Naast verschillende rivierbegeleidende plantensoorten is het een weide vogelgebied.



Hierna, als we nog tijd genoeg hebben gaan we nog even langs Het Zand, waar een ooievaars-buitenplaats is gevestigd. Wytze

### Excursie Itterbecker Heide

**Thema** : heide  
**Datum** : zaterdag 26 augustus 2006  
**Tijd** : vertrek 09.00 uur (terug omstreeks 14.00 uur)  
**Coördinatie** : Bert Oude Egbrink

De Itterbecker Heide ligt in Duitsland langs de weg van Itterbeck naar Hardenberg. Het gebied bestaat uit een op een stuwwal gelegen bos- en heidegebied. In het archief las ik dat het gebied in 1982 door de afdeling en in 1989 door het gewest voor het laatst bezocht is. Het wordt dus weer tijd om dit fraaie gebied te bezoeken.

### Gewestelijke contactdag

**Datum** : zaterdag 9 september 2006

Opgezet als een studiedag met als onderwerp "Waterbeestjes", in aansluiting op het landelijk project. In de ochtend lezingen over de watermacrofauna en het nut hiervan voor beoordeling van waterkwaliteit. Een tweede lezing handelt over de waterkwaliteit en ontwikkelingen

daarin in Twente. 's Middags praktisch veldwerk waarbij Bert Wigler en Emmy Claessens als begeleiders zullen optreden. Lokatie: waarschijnlijk "het Rutbeek" bij Enschede. Meer informatie over deze dag via Herman Stevens (tel.:0546 - 563237). *Uit het contactblad van KNNV Vriezenveen: 't Uitpluizertje (Red.)*

### Gewestelijke KNNV excursie Engbertsdijk-venen met bezoek aan Dammenproject

**Datum** : zaterdag 23 september 2006

Als ergens op dit moment sprake is van veranderend landschap dan is het wel rond de hoogveenkern! Enorme machines zijn bezig geweest, meters diep is het veen weggegraven en er zijn enorme hoeveelheden zand en leem in een dam verwerkt. De tweede en laatste fase wordt in de eerste helft van oktober afgerond. Reden om tijdens de afronding een bezoek te brengen aan de dam. In boerderij Huisken is een informatiehoek ingericht, waar deskundigen van SSB uitleg geven over de reden en omvang van het dammenproject. Daarna maken we een rondwandeling door het normaal afgesloten terrein om een goed beeld te krijgen van het doel en de reikwijdte van deze ingrepen. Hopelijk trekken de vaste bewoners van het veen zich niet al te veel aan van de bedrijvigheid, dat deden ze tenslotte ook niet toen hier nog volop machinaal turf werd gegraven. Er zal dus vast nog wel een en ander voor de verrekijker komen.

Start 09.00 uur vanaf SBB parkeerplaats te Kloosterhaar.

Einde rondleiding ca. 12.00 uur.

*Uit het contactblad van KNNV Vriezenveen:*

*'t Uitpluizertje (Red.)*

## Terugblik

### Excursie Leutink

**Datum** : 18 februari 2006  
**Deelnemers** : 9  
**Leiding** : Bert Oude Egbrink  
**Weer** : bewolkt

Op de eerste excursie van dit jaar hebben we een wandeling gemaakt door het Leutink, Drienerwolde en het Sterrebos. Het Leutink is een particulier landgoed van de familie Ter Kuile waarvan de kern gevormd wordt door het oude kampenlandschap rond het in 1475 reeds genoemde erve Leutink met daaromheen de voormalige veldgronden die met naaldbos

ingeplant zijn. Op het landgoed is het oude cultuurlandschap nog redelijk intact aanwezig. De kleine met akkerwallen omgeven wat hoger gelegen kampen zijn nog goed herkenbaar. In de beekdalen kunnen we op een enkele plek nog de door houtwallen omgeven vloeiveiden terug zien. Het particuliere landgoed Drienerwolde is daarentegen geheel aangelegd op voormalige veldgronden. De heer van Heek heeft hier rond 1900 brede beukenlanen laten aanleggen en naaldbos ingeplant. Een deel van dit bos bestaat overigens uit grove dennenbos dat als opslag op de heide tot ontwikkeling is gekomen. Door het gebied stroomt de Eschbeek of Haverriet. Tijdens de excursie konden we de eroderende werking



van de beek die hier niet door een beekdal stroomt goed waarnemen. Vanwege tijdgebrek hebben we in het naar een ontwerp van landschapsarchitect Watez aangelegde Sterrenbos (dat door de heer van Heek aan Landschap Overijssel is verkocht) alleen de grafkelder van de familie van Heek bekeken. De excursie heeft ons een mooi beeld van de cultuurhistorische ontwikkeling van dit deel van Driene in de vorige eeuw gegeven. Volgend jaar zullen we de naar de voorjaarsflora en broedvogels in het als natuurgebied beheerde landgoed Leutink gaan kijken.

P.S.

Gerrit van Zalk heeft in het Sterrebos een plukje mos verzameld dat door Henri Ludwig gedetermineerd is. Het gaat om Glanzend platmos (*Plagiothecium denticulatum* var. *undulatum*).

### Excursie langs de Ems bij Rheine

**Datum** : 9 april 2006  
**Deelnemers** : 11 personen  
**Coördinatie** : Wytze Boersma

Door het late voorjaar komt de natuur nog maar traag op gang. Dit kunnen we niet zeggen van de belangstelling voor de excursie naar Rheine. 11 mensen stonden om 9 uur klaar voor vertrek. Het was mooi droog, maar koud voor de tijd van het jaar. Na drie kwartier rijden stonden we op de parkeerplaats van de diertuin van Rheine, het begin van de wandeling. Via het park gingen we langs de oude saline, een onderdeel van het kuuroord. Het zoute water dat via takkenbossen naar beneden sijpelt verspreidt een vochtige lucht, dat goed is voor de longen. Populair gezegd: "zeelucht op het land". Deze saline grenst aan de diertuin waardoor we de ooievaars mooi konden zien zitten op hun nesten in de bomen. Gelijktijdig vlogen ook nog twee Buizerds over, vermoedelijk een paartje.

Hierna gingen we door een bosje met Speenkruid, Bosanemoon en uitgebloeide sneeuwkllokjes richting slot Bentlage. Onderweg kwamen we verschillende pollen Gewone vogelmelk tegen. Deze zijn in het voorjaar goed te herkennen aan het glanzende blad met een witte streep. Bij de ingang van het slot staat vermoedelijk Knikkende vogelmelk. Slot Bentlage, een voormalig klooster hebben we ook goed bekeken. Achter het klooster, bij de Ems stonden geelsterren. Omdat ze niet bloeiden, konden we deze niet op naam brengen. De wandeling werd vervolgd langs de Ems. Daar hoorden we de Tjiftjaf zingen en even later hoorden we de roep van de Groene specht. Langs de oever op een boomstam konden we heerlijk koffie drinken. Ondertussen kwam een Kuifeend in de rivier voorbij zwemmen.

Hierna zijn we door het bos en langs de Ems verder gewandeld. Ondertussen werd hier en daar naar de verschillende mossoorten gekeken.

Vervolgens gingen we langs een vochtige weide met drie foeragerende ooievaars en vier reeën. Deze dieren, die in de zon liepen konden we goed met de verrekijker bekijken. Wel vroegen we ons af of de ooievaars niet uit de diertuin kwamen. Twee van de drie hadden een donkere ring onder aan hun rechter poot. Hierna gingen we terug naar de auto's.



Tijdens de terugweg zijn we nog even langs slot Bentheim gegaan om de bloemenpracht van de Holwortel te bekijken. Ze stonden dan ook volop in bloei. Hier en daar staat ook nog een wit exemplaar. Naast de Holwortel, bloeide de bosanemonen ook volop. Onderaan, langs het pad stonden nog een paar Vingerhelmbloemen te bloeien. Van de Gevlekte aronskelk was alleen het glimmende blad aanwezig. Rondom het slot zijn behoorlijk wat bomen gekapt. Wij weten niet of dit te maken heeft met de zware sneeuwval van november of dat het gebeurt om een beter zicht te krijgen op het slot. Het is een rommelig gezicht. We weten ook niet of het ook een nadelige invloed heeft op de Holwortel. We zullen het de komende jaren wel zien. Al met al een afwisselende excursie in het koude voorjaar van 2006. Wytze

### Excursie Oelermars

**Datum** : zaterdag 18 maart 2006  
**Deelnemers** : 10  
**Thema** : Vogels  
**Coördinatie** : Harry de Jong

Bij bewolkt weer en een temperatuur van 0 graden vertrokken we met 8 deelnemers naar Losser, alwaar 2 leden zich bij ons voegden. Als eerste bezochten we de vogelkijkhut die uitzicht biedt op de Oelermars. Helaas was het grootste gedeelte van de plas bedekt met een dun laagje ijs zodat er

maar weinig watervogels te zien waren. Wel konden we een zestal Pijlstaarten, die op het ijs stonden, mooi bekijken. Deze soort is in Twente weinig te zien. Naast Wilde eenden en Meerkoeten nog enige Futen, een enkele Stormmeeuw, wat Tafeleenden en een Brandgans.



Via Duits grondgebied, langs het klooster Bardel,

liepen we terug naar de Dinkel. Onderweg veel Kramsvogels en Koperwieken in de weilanden. Een paartje Goudvinken liet zich mooi van dichtbij bekijken. In totaal zagen we 5 Goudvinken op dit stukje wandeling. Vervolgens door het bosgebied 'de Zandbergen' naar de oude, afgesneden dinkelarm. Onderweg hebben we geruime tijd een Goudhaantje kunnen bekijken welke in de struikjes laag bij de grond druk doende was voedsel te zoeken. Hij of zij trok zich van ons niets aan en kwam tot op een meter afstand naar ons toe.

Wat verderop liet zich een Kleine bonte specht goed bekijken. Voor de meeste mensen is het toch altijd weer een verassing hoe klein (als een Huismus) deze soort eigenlijk is. Ook enkele Kuifmeesjes lieten zich eerst horen en later ook zien.

Na plm. 2 uur kwamen we bij de auto's terug en konden terugkijken op een geslaagde excursie.  
Harry de Jong

Waargenomen vogelsoorten: 39

Blauwe reiger	Groenling	Koperwiek	Smient
Boomklever	Grote bonte specht	Kramsvogel	Spreeuw
Brandgans	Grote lijster	Kuifmees	Stormmeeuw
Buizerd	Holenduif	Meerkoet	Tafeleend
Ekster	Houtduif	Merel	Vink
Fuut	Kauw	Nijlgans	Waterhoen
Gaai	Kievit	Pijlstaart	Wilde eend
Goudhaan	Kokmeeuw	Pimpelmees	Winterkoning
Goudvink	Koolmees	Roodborst	Zanglijster
Groene specht		Scholekster	Zwarte kraai

### Verslag excursie Samerrott

**Datum** : 22 april 2006  
**Deelnemers** : 17  
**Leiding** : Bert Oude Egbrink  
**Weer** : bewolkt

Aan deze gewestelijke excursie hebben leden van de afdelingen Enschede, Vriezenveen en Hengelo deel genomen. Het eigenlijke Samerrott is een 265 ha groot loofbos dat vroeger deel uitmaakte van de marke Samern. Het bos is nog steeds in eigendom en beheer bij boeren uit de directe omgeving. Het bos zelf en de aan het bos grenzende naaldbossen en bosweiden zijn enige jaren geleden aangewezen als "Natura 2000" gebied waardoor het nu ook een wettelijke bescherming geniet. De excursie ging voor een groot deel langs de natte wat lager gelegen delen met Eikenhaagbeukenbos met een soortenrijke voorjaarsflora. Onder een boomlaag van Zomereik, Haagbeuk en Beuk en een "verwaarloosbare" struiklaag met onder meer Tweestijlige meidoorn lag een uitgestrekte gesloten kruidlaag met veel bloeiende Bosanemoon, Bosbingelkruid en Slanke sleutelbloem. Andere soorten zoals Daslook, Eenbes, Gevlekte aronskelk

en Gele dovenetel waren nog niet in bloei. De meest bijzondere waarnemingen waren bloeiende Schedegeelster en Bosgeelster in het "geelsterrenbosje" en een groep herten op één van de wegen door het bos. Bij de herten (2 herten met gewei en 3 hinden) ging het volgens mij om een roedel Damherten in winterkleed. Een andere, voor veel mensen wat minder prettige ervaring, was de vorig jaar geopende snelweg A31 langs Schüttof die in een deel van het bos duidelijk te horen is.

*Bij een gewestelijke excursie loop je de kans dat verschillende deelnemende afdeling hun eigen verslag maken. Hierna een verslag van de afdeling Vriezenveen van dezelfde excursie! (Red.)*

### Gewestelijke excursie 22 april 2006 in het bij Schüttof gelegen Samerrott.

Vanuit Vriezenveen 4 deelnemers naar het Samerrott, een uitgestrekt loofbos met veel Haagbeuk op voedselrijke, kalkrijke bodem met een hoge, wisselende waterstand. Het gebied staat bekend om haar soortenrijke voorjaarsflora met verschillende in Twente ontbrekende of zeldzame soorten. Na het koude voorjaar kwamen er net op

tijd een aantal groeizame dagen, zodat de voorjaarsflora uitbundig te zien was. Alleen was de



medewerking van de zon niet zichtbaar.

Onder leiding van Bert Oude Egbrink van de KNNV afd. Hengelo werd het gebied met de groep van in totaal 18 deelnemers doorgestruind. Dwars door het gebied loopt de Rheiner Damm van Schüttof naar Steide. Om de weg in het grote bosgebied niet kwijt te raken is een gedetailleerde kaart met daarop de genummerde bosvakken erg handig. Met de huidige digitale cameratechnieken was het erg gemakkelijk

een foto van de kaart met vaknummers te maken, zodat ik deze in de toekomst ook zelf beschikbaar heb. Planten als Eenbes, Bosbingelkruid, Gevlekte aronskelk, Schede- en Bosgeelster, Muskuskruid, Slanke sleutelbloem, Holwortel, Witte klaverzuring, Schaafstro en Daslook (nog niet bloeiend) werden bewonderd. De vogels waren helaas weinig actief. Appelvinken, Zanglijster, Boomklever en Groene specht waren enkele van de soorten die gehoord en/of gezien werden. Bijzonder is altijd de plek waarvroeger een gigantische Eik gestaan heeft, de Ravenbaum. Via infoborden en een nagebouwde stamomvang krijgt de bezoeker een goed gevoel bij de omvang van de vroegere boom. Een minpuntje: de nieuwe A31 loopt dicht langs de westkant van dit prachtige gebied, het geluid van voortrazend verkeer was op veel plekken als achtergrond hoorbaar. In het bosgebied veel sporen van reewild en op en bospad ontdekten we zelfs 2 herten met imposante geweien en twee hinden. Samerott, een gebied dat nooit verveeld.

Herman Stevens

P.S. De volgende dag langs de vecht bij Brandlecht ook beide Geelstersoorten bloeiend gevonden. Prachtig!

## ***Naschrift excursie Oelermars***

Op 18 maart 2006 zijn we met Harry de Jong naar de Oelermars op excursie geweest. Tijdens de wandeling hebben we ook het aangrenzende Dinkeldal en de Zandbergen bezocht. Dit gebied wordt ook beschreven door W.H. Dingeldein in "Het land van de Dinkel" waarvan de eerste druk in 1948 uitgegeven is. Deze passage heb ik hierna weergegeven.

"Waar de Dinkel een wijde bocht naar het oosten beschrijft, liggen aan weerszijden, maar vooral aan haar rechtoever de zandbergen van het Losserse Zand, heuvels van stuifzand met heide, mos en dennen, woagholt (jeneverbessen), lage eiken en berken begroeid, geliefd oord van ontspanning. Hier maakt de Dinkel plotseling een scherpe draai zuidwaarts, wendt zich dan langs hoge kanten door het oosten naar het noorden en vormt als het ware een diepe zak. Zeer smal is de landtong nog maar, waar het stroompje zich zelf weer nadert, zodat het te gelegener tijd bij hoge vloed wel een doorsteek zal maken en het schiereiland van "den Timpen" veranderen in een eiland. Dan zal de afgesneden lus in luttele jaren vol stuiven en dichtgroeien. De mooiste partijen van het Zand liggen rechts van de Dinkel waar het Zandhuis en het K.J. Smitoord liggen. Vlak bij dit laatste bruist de Oelermarsbeek

diep onder de weg door en stort er haar water in de hoofdstroom uit. Aan de Zandbergen grenst naar het zuidoosten toe het Fluier, eertijds prachtig wild heide- en broekland rijk aan vogels van moeras en heide, maar nu grotendeels "omgetoverd" in weide zonder bekoring".

Wanneer ik de beschrijving van de heer Dingeldein vergelijk met de situatie zoals wij die tijdens de excursie gezien hebben, vallen een paar dingen op. De Dinkel heeft inderdaad van het schiereiland den Timpen een eiland gemaakt. De afgesneden lus is echter niet vol gestoven en dicht gegroeid. Het gebied is nu als extensief weiland in gebruik. Het K.J. Smitoord (later internaat de Ravenhorst) in het Zand is verhuisd naar Enschede en de aanwezige gebouwen zijn gesloopt maar het Zandhuis en de zandverstuiving zijn er nog altijd. De Oelermarsbeek (nu Plonderbeek) mondt nu uit in de dode Dinkelarm. Een geliefd oord van ontspanning zijn de Zandbergen nog steeds. Zo ligt er nu een trimbaan en een scoutinggebouw in het gebied. In de Fluier ligt nu de "vogelrijke" zandwinning Oelermars. Bert Oude Egbrink

P.S.



In de weilanden in het Dinkeldal viel ons oog op kegelvormige zandsculpturen met horizontale banden. Uit navraag bij een andere deelnemer aan de excursie bleek dat de Dinkel een week eerder

tijdelijk buiten zijn oevers getreden was. Het stromende water had de in de weilanden aanwezige molshopen haar aparte vorm gegeven.

## ***KNNV / senioren***

De eerste helft van 2006 zit er al weer op. Althans wat de activiteiten van de KNNV-senioren betreft. We gaan nu 2 maanden van onze vakantie genieten en starten weer in augustus met de 2e helft van 2006. Je snapt trouwens niet waar de tijd blijft.

Noteert u vast de data voor de tweede helft van dit jaar. Steeds de 2e woensdag van de maand van 14.30 tot 17.00 uur.

Waar? Het Woolde, Geerdinksweg 130 - Lasondervleugel 4.

Data: 9 augustus, 13 september, 11 oktober, 8 november en 13 december 2006.



### **Terugblik**

In januari beleefden we een film over roofvogels. Jammer, dat deze prachtige en nuttige dieren met zo'n naam **roofvogels**, door het leven moeten.

In februari liet Hans van de Berg ons genieten van een KNNV-excursie naar Öland. Ze heeft er veel werk mee gehad en nogmaals onze dank. Voortreffelijk.

Wouter van der Bos kan gezellig en onderhoudend vertellen over zijn KNNV ervaringen en reizen. Een middag, ook door de mooie dia's om niet te vergeten.

In april zochten we het voor de verandering eens buiten onze dampkring om de aarde eens van bovenaf te bekijken. Het Heel. Een boeiende ontdekkingsreis door de ruimte.

In mei sloten we het seizoen af met een film over weidevogels en hun broodnodige bescherming.

Het is een beetje moeilijk om de gezellige sfeer te beschrijven van onze bijeenkomsten. Als ik dit zou proberen, doe ik er eerder een tekort aan dan overdrijving.

Maar gezellig is de sfeer wel. Dat blijkt ook wel uit de zeer trouwe opkomst.

Wie zin heeft, die kome. Hartelijk welkom. De bus, lijn 12, stopt voor de deur.

Vriendelijke groeten, Wil en Andries Vermeulen

## ***Over plaggen (nogmaals)***

In het maartnummer van Onder de Loep werd een artikel uit NRC Handelsblad over plaggen aangehaald. Er zouden nitrificerende bacteriën mee verwijderd worden (met als mogelijk gevolg ammoniumophoping AB). Het is niet duidelijk welke functie die bacteriën hebben, waarom de verwijdering ervan inderdaad schadelijk zou zijn en of natuurlijk herstel mogelijk is. We weten allemaal dat al eeuwenlang heide geplagd is voor potstallen en voor brandstof. Ook werd de heide begraasd door duizenden schapen. Hierdoor is een interessant heideflora ontstaan. Ook weten we dat de moderne landbouw een negatieve invloed heeft op heide en bos. Er is dan ook niets mis mee om geschoonde heide en bospercelen te bekalken (In het recente verleden heeft men in Zweden dit middel aangegrepen door verzuurde meren vanuit

vliegtuigen met kalk te bestrooien). Ook het verwijderen van landbouwenclaves, zoals bijv. op de Veluwe en op het Buurserzand helpt. Als we in deze tijd de karakteristieke heideflora willen behouden, ontkomen we niet aan het afplaggen van verwaarloosde heideterreinen en zoals we zelf hebben kunnen vaststellen op de Bentelerheide met gunstig resultaat. Een bijverschijnsel is dat op de kale grond zaden van dennen en berken uit nabije bossen gemakkelijk kiemen en in de eerste jaren opslag zal moeten worden verwijderd.

Jeneverbes krijgt meer kansen zich via zaden zich te vermeerderen. V.w.b. plaggen en bekalken mogen we aannemen dat natuurbeheerders als Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten over voldoende deskundigheid beschikken.

Gerrit van Zalk

# De tuin een babelbox

In het laatste nummer van "Groei en Bloei" staat een heel interessant artikel van de hand van prof. Marcel Dicke, entomoloog uit Wageningen. Hij heeft ontdekt dat planten niet zo passief zijn als we denken. Ze beschikken over ingenieuze systemen om zichzelf tegen belagers te beschermen. Bij dreigend gevaar maken ze gifstoffen aan, of scheiden een SOS-geur af om de hulp in te roepen van hun natuurlijke lijfwachten. Daarnaast zien ze ook nog kans elkaar af te luisteren. Al lang is bekend dat een tabakspiant die door bijv. een konijn wordt belaagd extra nicotine produceert en dat smaakt niet lekker. Heel bijzonder is dat, wanneer een plant door spintmijten wordt aangevallen, deze zelf geen geur afgeven die roofmijten zouden

kunnen aantrekken. Die komen af op een geurstof die *de plant* afscheidt. Welke geur wordt verspreid is afhankelijk van de belager en is voor bijvoorbeeld bladluizen een andere dan voor een rups die aan de plant knabbelt. Maar ook planten die nog geen slachtoffer zijn, maar wel in de directe omgeving van de belaagde plant staan, produceren dezelfde afweerstoffen als uit voorzorg.

Dus naast de grovere vormen van bescherming tegen vraat, zoals bij de hulst, waarvan alleen de onderste bladeren stekels hebben, heeft de evolutie verfijnde afweersystemen ontwikkeld, waarvan we nog maar nauwelijks weet hebben.

Gerrit van Zalk

## Floristische waarden Weusthag

In 2005 heeft de KNNV-afdeling Hengelo-Oldenzaal de floristische inventarisatie verzorgd.

Onderstaand verslag, dat samen met het Onderzoeksbureau is opgesteld, maakt onderdeel uit van het onderzoeksrapport dat aangeboden is aan de Gemeente Hengelo.

Jan Zwienenberg

### Inleiding

In het kader van ruimtelijke planvorming over de groene enclave 't Weusthag in de noordwestelijke stadsrand van Hengelo is het noodzakelijk inzicht te krijgen in de verspreiding van de natuurwaarden in het betreffende gebied.

Het onderzoeksgebied bestaat uit twee deelgebieden, t.w. Broekmeden/Binnenveld, een vergraven kampenlandschap ten noorden van de A1 en Weusthag/Houtmaat en Harmsveld, een nattheideontginning ten dele omgevormd tot stadspark ten zuiden van de A1.

In deze notitie wordt beschreven hoe de floristische inventarisatie is aangepakt en wat de resultaten hiervan zijn. De inventarisatie betreft alleen vaatplanten (varens en zaadplanten). De notitie wordt beëindigd met een korte bespreking van de resultaten.

### Plan van aanpak

Het plangebied zijn in 2005 (april tot en met september) door leden van de KNNV afdeling Hengelo-Oldenzaal 11 inventarisaties gehouden. Daarnaast hebben enkele leden gericht gezocht naar waarde/hout soorten. In het veld zijn per

kilometerhok alle soorten genoteerd (FLORON-streeplijsten). Ook werd er voor de Houtmaat een aparte lijst samengesteld. Verder zijn alle bijzondere soorten op kaart ingetekend. Het plangebied is ongeveer 300 ha groot.

### Resultaat

Tabel 1 geeft een alfabetische opsomming van alle in het gebied aangetroffen bijzondere plantensoorten met hun natuurwaarde (nat\_wrd 1-100) of ze op de nationale lijst van bedreigde soorten staan (1-4) of ze een beschermde status hebben (1-3) en het habitatype, waarin ze zijn aangetroffen. In de bijlage zijn alleen de soorten met natuurwaarde (nat\_wrd > 8) opgenomen. Op de meeste locaties bepalen ruderales of competitieve soorten het aspect van de vegetatie. Hiervan is de natuurwaarde nul of negatief. Ze staan (m.u.v. Sneeuwkllokje, nat\_wrd = 0) niet op de lijst.

In totaal zijn 377 plantensoorten aangetroffen, waarvan 49 bijzondere.

Van de 49 bijzondere soorten staan er 6 op de nieuwe rode lijst. Rode lijst soorten zijn soorten, waarvan het voorkomen in Nederland achteruitgaat. Hun voortbestaan in Nederland is bedreigd. Deze zijn daarom van nationaal belang. In het recente verleden zijn er nog meer Rode lijst soorten geweest die echter in 2005 niet meer werden aangetroffen. Dit betekent niet dat zij nu definitief verdwenen zijn. Het gaat hierbij onder meer om de Slanke sleutelbloem, Stijve moerasweegbree en Mispel.



Dubbelloof (categorie 4 = gevoelig) komt verspreid over het gebied in beschaduwde sloot- en greppelkanten voor.

Slofhak (categorie 4 = gevoelig) komt voor in de berm van de Europalaan.

Bleke zegge (categorie 3 = kwetsbaar) groeit in de berm van de Europalaan. De komst van deze soort



C. E. Hubbard, 1984

en Slofhak is het resultaat van het verschralend maaibeeld dat hier de laatste jaren heeft plaatsgevonden. Akkerandorn is een oude akkerplant die nog sporadisch voorkomt onder andere aan de rand van de volkstuintjes.

Beemdkroon (categorie 4 = gevoelig) groeit op het talud van het viaduct over de A1 bij de Houtmaat is mogelijk ingezaaid. Een andere reële optie is dat deze soort is meegekomen met het opgebrachte zand.

Grote keverorchis (categorie 3) tenslotte staat met 1 exemplaar in een bosje op de Houtmaat.

Tweestijlige meidoorn staat op de oude rode lijst. De status hiervan is niet meer bedreigd. Tweestijlige meidoorn komt in verschillende bosjes voor en is net als Dalkruid en Bosanemoon een indicator van oud autochtoon bos.

Ook de beschermde soorten zijn van nationaal belang. In totaal zijn er 6 wettelijk beschermde plantensoorten in de zin van de Flora- en faunawet, t.w. Gewone dotterbloem, Rietorchis, Brede wespenorchis, Gewone vogelmelk, en Kleine maagdenpalm aangetroffen. Alleen Rietorchis behoort tot de strenger beschermde categorie (2). De andere zijn algemeen (categorie 1).

- Dotterbloem groeit alleen nog op de Houtmaat. Deze soort kwam tot enkele jaren nog veelvuldig voor in het gebied. De afname wordt veroorzaakt door de dalende waterstand en de verwaarlozing van natte vegetaties.

- Rietorchis is waargenomen in de berm van de Torenlaan.
- Brede wespenorchis groeit in bosranden, plantsoenen en bermen verspreid over het gehele onderzoeksgebied.
- Gewone vogelmelk is alleen in het bos bij de Houtmaat aangetroffen.
- Kleine maagdenpalm komt veel voor in en rond de Houtmaat.

Andere plantensoorten met een hoge natuurwaarde (nat\_wrd > 15) zijn zeldzaam en daarom ook van nationaal belang. Dit zijn Gewone dopheide, Gulden boterbloem en Donkersporig viooltje.

Gewone dopheide is een heiderelict (Harmsveld), ontkiemd bij de profilering van de berm van de A1. Op verschillende plaatsen (onder andere Europalaan) komt ook de Struikheide terug. Gulden boterbloem komt op verschillende plekken in vochtige bermen en ook slootkanten voor (*publicatie J. Zwienenberg KNNV afdeling Hengelo-Oldenzaal, 2003*). Het betreft hier een van de grootste groeiplaatsen van Twente, die afhankelijk is van de waterstand.

Donkersporig viooltje tenslotte groeit in het loofbosje ten oosten van het pompstation.

Het gebied heeft grote floristische waarden. Deze concentreren zich rond de Houtmaat en het Weusthag. Hier komen enkele bijzondere soorten van oud inlands bos en het vroegere kleigat voor. Bosjes in dit gebied zijn oud. De waterkwaliteit van het kleigat wordt mogelijk positief beïnvloed door de inbreng van spoelwater. Dit diepe grondwater is rijk aan mineralen. De oevers van dit kleigat zijn zeer gevarieerd (stijl tot ondiepe overgangen) en bieden zo plaats aan verschillende soorten.

Vanwege het voorkomen van Gewone dotterbloem, Kleine maagdenpalm, Grote keverorchis, Gewone vogelmelk, Brede wespenorchis, Donkersporig bosviooltje, Bosanemoon, Bosbies, Gulden boterbloem, Dalkruid en Tweestijlige meidoorn is het gebied rond de Houtmaat van nationaal belang. De andere floristische waarden zijn van regionaal belang en komen meer verspreid over het gebied in sloten, bermen en bosjes voor.

In en langs de sloten worden bijzondere soorten gevonden. Dit hangt ten dele samen met kwel. Kwelindicatoren als Waterviolier, IJle zegge, Echte koekoeksbloem en Beekpunge komen verspreid over het gehele onderzoeksgebied voor.

De meer bijzondere soorten in de bermen zijn karakteristiek voor (natte) heischrale omstandigheden. Dit betreft o.a. Struikhei, Dophei, Bleke zegge, Slofhak, Pilzegge, Echt duizendguldenkruid (indicator leem), Gevleugeld hertshooi, Gewone waternavel, en Veldrus. Deze planten herinneren aan de oude natte heide en komen tevoorschijn als de landbouwzone wordt weggehaald en er een extensief maaibeheer gevoerd wordt.

Oude akkerplanten zijn bijna allemaal verdwenen op Akkerandoorn en Dauwnetel na. De populaties zijn flink gereduceerd.

Er komen verder veel bijzondere bosplanten voor. Zoals gezegd concentreren de meer bijzondere zich rond de Houtmaat, maar ook in de andere bosjes komen minder algemene soorten voor. Dit betreft veelal indicatoren van bos op voedselrijke bodem zoals Groot heksenkruid, Geel nagelkruid, Gewone salomonszegel, Bosandoorn, Grote muur, Taxus, Maarts viooltje en Bleeksporig viooltje.

### Conclusie

Bij de reconstructie van het gebied moeten een tweetal deelgebieden worden ontzien. Dit betreft het kleigat en de omringende bossen van de Houtmaat en het beekdalgrasland met Gulden boterbloem bij

de Achterhoekse weg. Het beheer van deze deelgebieden moet worden afgestemd op behoud en versterking van de actuele floristische waarden. Een voorbeeld is de plas naast de kleigaten waar de Waterviolier groeit. Deze plas dreigt dicht te groeien. Verder dient ook het (maai)beheer van bermen en sloten, die van de A1, Achterhoekse weg, Europalaan, Torenlaan en Houtmaatweg in het bijzonder, verder te worden afgestemd op de floristische waarden.

Het gebied heeft ook extra potenties door de aanwezigheid van beken en kleigaten die een verscheidenheid van milieus garanderen. Ook hebben zich in het gebied (o.a. via de A1) een aantal fraaie neofyten en bermhalofieten (zoutminnende soorten)gevestigd.

### bijlage 1

#### Bijzondere soorten Weusthaggebied

<i>nederlandse naam</i>	<i>UFK</i>	<i>f&amp;f wet</i>	<i>RL</i>	<i>natuurwaarde</i>	<i>habitat</i>
Akkerandoorn	6	x	kwetsbaar	9	akker
Beekpunge	7	x	x	10	sloot
Beemdkroon	6	x	gevoelig	18	berm
Blauwe bosbes	7	x	x	8	bos
Bleekgele droogbloem	5	x	x	10	groen
Bleeksporig bosviooltje	6	x	x	12	berm
Bleke zegge	5	x	kwetsbaar	20	
Bosandoorn	7	x	x	10	
Bosanemoon	7	x	x	15	
Bosbies	6	x	x	15	oever
Brede wespenorchis	8	1	x	6	
Buntgras	7	x	x	12	berm
Dalkruid	7	x	x	12	loofbos
Donkersporig bosviooltje	4	x	x	20	loofbos
Dubbelloof	6	x	gevoelig	15	
Echt duizendguldenkruid	6	x	x	9	berm
Echte koekoeksbloem	8	x	x	8	berm
Geel nagelkruid	7	x	x	8	loofbos
Gevleugeld hertshooi	8	x	x	9	berm
Gewone dophei	7	x	x	16	berm
Gewone dotterbloem	8	1	x	15	oever
Gewone salomonszegel	7	x	x	10	loofbos
Gewone vogelmelk	8	1	x	5	loofbos
Gewone waternavel	8	x	x	8	sloot
Gewoon sneeuwkllokje	6	x	x	0	bos,berm
Groot heksenkruid	6	x	x	12	
Groot hoefblad	8	x	x	9	oever
Grote keverorchis	6	2	kwetsbaar	18	oever
Grote muur	7	x	x	8	berm
Gulden boterbloem	5	x	x	20	
Hertshoornweegbree	6	x	x	9	berm
IJle zegge	7	x	x	10	loofbos

Kikkerbeet	8	x	x	8	sloot
Kleine maagdenpalm	5	1	x	15	loofbos
Kruipend zenegroen	7	x	x	8	berm
Maarts viooltje	7	x	x	10	groen
Pilzegge	7	x	x	8	oever
Rietorchis	6	2	x	35	berm
Slofhak	6	x	gevoelig	6	berm
Struikhei	8	x	x	10	berm
Taxus	4	x	x	14	loofbos
Tweestijlige meidoorn	6	x	x	15	loofbos
Veldrus	7	x	x	12	weide
Vroege haver	8	x	x	8	berm
Watergentiaan	7	x	x	14	sloot
Waterviolier	8	x	x	12	water
Wijfjesvaren	7	x	x	8	oever
Witte klaverzuring	6	x	x	12	loofbos

(UFK = hun voorkomen in Nederland: uurhok frequentieklasse (1-9) (1990), hun de natuurwaarde (1 = laag, 100 = hoog) en het habitatype waarin ze zijn aangetroffen.

## Workshop composieten

*Onderstaande bericht ontvingen we van Ina Marbus van de CCFV met het verzoek dit alvast in het afdelingsblad te plaatsen. Het zal eind juni in Natura staan.*

*Geïnteresseerden kunnen zich vast aanmelden!*

### Workshop Composieten

Moerasdroogbloem, Dicht havikskruid, Muursla .... hoe zat het ook weer met al die soorten die daar op lijken? Voor floristen die vaak twifelen bij de determinatie van de Asteraceae (de Composietenfamilie) is er een workshop op **zaterdag 8 juli** a.s. in De Schothorst in Amersfoort. Henk Eggelte zal informatie geven aan de hand van levend materiaal



en daarna helpen bij het op naam brengen van deze planten. Maximaal 20 personen kunnen deelnemen aan deze workshop, die wordt georganiseerd door de Contactcommissie

Floristiek en Vegetatiekunde van de KNNV.

Deelname is mogelijk door het storten van € 5,- op postgiro 3618 300 t.n.v. CCFV te Amsterdam (niet-KNNV'ers betalen € 6,-). Koffie en infomateriaal is inbegrepen. Eigen flora graag meenemen.

Geef je naam tegelijk even door bij [dehoornbloem@hoorn.knnv.nl](mailto:dehoornbloem@hoorn.knnv.nl) dan krijg je meer info. Telefonisch kan ook: 0229-23 04 19. (niet in week 19).

De redactie wenst u een plezierige vakantie en .....zoals we reeds jaren vragen: schrijf eens wat leuke natuurervaringen op van uw vakantiebelevissen. Of dat nou een bos op de Veluwe is of op de flanken van een Spaanse berg of waar dan ook. Wij zullen het gaarne plaatsen in het septembernummer van ons aller blad!